

شیوه تهیه پژوهشنامه

[Proposal]

(برای تدوین و نقد پایان نامه)

دکتر سیدمهدی الوانی
گفتگوی با:

دکتر ناصر میرسپاسی
با مقدمه‌ای از:

تألیف
غلامرضا خاکی

آیا می‌دانید که:

با تبدیل شدن غیرمجاز هر کتاب به فایل pdf یا powerpoint و انتشار آن در اینترنت، قلم چند نویسنده برای تولید علم کند می‌گردد؟ چراغ چندین ناشر و کتابفروش بی‌فروغ می‌شود؟ و دهها کارگر چاپخانه از ادامه کار باز می‌مانند؟...

اگر از Copy.right که یک حق انسانی است بگذریم، آیا این تبدیل و انتشار ناجوانمردانه کتاب‌ها به صورت نسخه‌های الکتریکی، مصداق «سرقت» و «مال دزدی خریدن»، در روزگار ما نیست؟...

مرشنامه
عنوان و نام پدیدآور : خاک، غلامرضا ۱۳۴۲-
شیوه تهیه پژوهشنامه [Proposal] (برای تدوین و نقد پایان نامه) گفتگویی با دکتر سیدمهدی الوانی /
تالیف غلامرضا خاک؛ با مقدمه‌ای از ناصر میرسپاسی.
مشخصات نشر : تهران: فروزان، ۱۳۹۱
مشخصات ظاهری : ۱۸۸ ص: مصور.
شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۹۱۱۶۷-۸-۵
وضعیت فهرست‌نویسی : فیا
یادداشت : کتابنامه به صورت زیرنویس.
موضوع : طرح پیشنهادی در تحقیق
موضوع : تحقیق -- روش‌شناسی
شناسه افزوده : الوانی، سیدمهدی، ۱۳۲۳
شناسه افزوده : میرسپاسی، ناصر، ۱۳۱۳ -، مقدمه‌نویس
رده‌بندی کنگره : ۱۳۹۱: ۲۴ ط ۵۵/۵۱۸۰ Q
رده‌بندی دیویی : ۰۱/۴۲:
شماره کتابشناسی ملی : ۳۰۴ ۷۶۷

انتشارات فوزان
سال ۱۳۹۱

توبت چاپ / شمارگان : اول / ۳۰۰۰ جلد

حروفچینی و صفحه‌آرایی: فتحی

اجرای جلد: محمد سرداشانی

لینوگرافی / چاپ / صحافی: کوه نور / رهنما/ کیمیا

قیمت: ۱۰۵۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۱۱۶۷-۸-۵

کلیه حقوق کلی و جزئی در چارچوب قانون حمایت حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸
برای مولف و ناشر محفوظ است و متخلفین تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

مرکز پخش (توحید دانش): تهران، خ انقلاب، خ اردیبهشت، بین لبافی‌نژاد و جمهوری پ ۱۴، ط اول
تلفن: ۰۹۱۲۶۸۶۰۹۲۳-۶۶۴۰۸۵۰۱-۶۶۴۹۰۲۰۹

مورچه‌ای (نمل) گفت: ای مورچگان! به لانه‌های خود بروید تا سلیمان و لشکرش شما را پایمال نکنند که آنان نمی‌فهمند! (سلیمان) از سخن او تبسمی کرد و خندید و گفت: پروردگارا! شکر نعمتهائی را که بر من و پدر و مادرم ارزانی داشته‌ای به من الهام فرما و توفیق مرحمت کن تا عمل صالحی که موجب رضای تو گردد انجام دهم و مرا در زمره بندگان صالحت داخل نما. (نمل ۱۸-۱۹)

مولانا در این معنا می‌فرماید:

هم بدانند راز این طاق کهن
لیک خاطر لغزد از گفت دقیق

آنک گوید راز قنالت نمل
من بگویم شرح این از صد طریق

دیروز - امروز

دیروز:

گلگون چوبی در

غواپ آرام در پشت بام

صدای جیک جیک گنهشک‌ها

بوی نان سنگک

علیم داغ و برگه زردآل

لنگ قرمز روی طاب

و آسمان نیلی پر از ستاره

امروز:

حافظ آهنین پنجره‌ها

غواپ آشفته در زندان خانه

آزیرهای دزدگیر

بوی گازوئیل

ساندویچ سوسیس و پنک نمکی

نگاه‌های سرد، روابط سردتر

و زمین خاکستری پر از آشغال

۱۳۸۱/۱۱/۰۰

امروز - فردا

امروز هوای دلم گرفته است

ابر سیاه چشمانم، بارانیست

زانوان فکرم یارای حرکت ندارند

از رودخانه‌ی اندیشه‌ام

هتی یک ماهی کوچک هم صید نکرده‌ام

دلم می‌خواهد در دیروز بمانم

فردا هو فانیست

۱۳۸۷/۰۴/۱۷

دکتر قاسم انصاری‌رنانی (امیر)

فهرست کلی کتاب

بخش (I)

آشنایی با: فرآیند (روش) کلی تحقیق و
ساختار (فصل بندی) یک پایان نامه

فصل یکم

آشنایی با روش (فرایند) تحقیق

فصل دوم

ساختار کلی پایان نامه

فصل سوم

نکته های راهنما برای نگارش
طرح تحقیق

فصل چهارم

نکته های راهنما برای نقد پایان نامه

بخش (II)

فرم های ویژه تدوین طرح تحقیق
و نقد پایان نامه

فصل پنجم

فرم هایی ویژه نگارش طرح تحقیق
[یا نقد پایان نامه]

فصل ششم

فرم های ویژه نقد پایان نامه

بخش (III)

روش مورد پژوهی و پایان نامه نویسی با
استفاده از آن

فصل هفتم

آشنایی با روش تحقیق مورد پژوهی

فصل هشتم

ساختار یک پایان نامه با روش تحقیق
مورد پژوهی

فصل نهم

فرم های تدوین طرح تحقیق برای
پایان نامه نویسی با روش مورد پژوهی

فهرست جزئی

صفحه	عنوان
الف	گفتگو با دکتر سید مهدی الوانی در آسیب‌شناسی فرآیند پایان‌نامه‌نویسی در ایران
ث	مقدمه: دکتر ناصر میرسپاسی
۱	پیشنگار
۹	سخنی با همکاران
۱۵	توصیه‌هایی برای استفاده بهتر از کتاب
بخش (I): آشنایی با فرآیند (روش) کلی تحقیق و ساختار (فصل‌بندی) یک پایان‌نامه	
۲۳	فصل اول: آشنایی با روش (فرایند) تحقیق
۲۳	مقدمه
۲۴	تحقیق (Research) چیست؟
۲۵	جایگاه تحقیق در فرآیند مدیریت علمی
۲۶	انواع «پرسش‌ها» و «مسئله‌های سازمانی»
۲۶	روش پیمایشی (Survey) معمول‌ترین روش در پایان‌نامه‌نویسی
۲۷	انتقادهایی بر روش پیمایشی
۲۹	مراحل کلی تحقیق پیمایشی
۳۱	فصل دوم: ساختار کلی پایان‌نامه
۳۱	مقدمه
۳۲	صفحات ابتدای پایان‌نامه پیش از فصل اول
۳۲	اجزای فصل اول: کلیات
۳۵	فصل سوم: نکته‌های راهنما برای نگارش طرح تحقیق
۳۶	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۱): مقدمه

۳۷	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۲): بیان مساله تحقیق
۴۴	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۳): پیشینه تحقیق
۶۰	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۴): اهمیت و ضرورت تحقیق
۶۱	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۵): اهداف تحقیق
۶۲	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۶): چارچوب (مبانی) نظری
۶۳	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۷): مدل تحلیلی
۶۴	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۸): فرضیه‌های تحقیق
۶۷	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۹): نوع و روش تحقیق
۶۹	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۱۰): قلمرو مکانی تحقیق
۷۰	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۱۱): قلمرو زمانی تحقیق
۷۱	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۱۲): روش نمونه‌گیری و تعیین نمونه
۷۴	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۱۳): شیوه‌ها و ابزارهای گردآوری داده‌ها
۸۲	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۱۴): روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
۸۶	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۱۵): محدودیت‌ها و موانع تحقیق
۸۷	نکته‌های راهنما برای تکمیل فرم شماره (۱۶): شرح اصطلاح‌های بکار رفته در تحقیق
۸۹	فصل چهارم: نکته‌های راهنما برای نقد پایان‌نامه
۸۹	مقدمه
۹۰	نکته‌های راهنما برای نقد و ارزیابی صفحه‌های ابتدای پایان‌نامه
۹۱	نکته‌های راهنما برای نقد فصل اول
۹۲	نکته‌های راهنما برای نقد فصل دوم
۹۳	نکته‌های راهنما برای نقد فصل سوم
۹۴	نکته‌های راهنما برای نقد فصل چهارم
۹۵	نکته‌های راهنما برای نقد فصل پنجم

بخش (II): فرم‌های ویژه تدوین طرح تحقیق و نقد پایان‌نامه

۹۹	فصل پنجم: فرم‌هایی ویژه نگارش طرح تحقیق [یا نقد پایان‌نامه]
۹۹	یادآوری‌هایی برای تکمیل بهتر فرم‌های این فصل
۱۰۳	فرم شماره ۱: مقدمه
۱۰۵	فرم شماره ۲: مساله (پرسش) اصلی (کلی) تحقیق
۱۰۷	فرم شماره ۳: پیشینه (سابقه) علمی و عملی موضوع و مساله تحقیق

فرم شماره ۴: اهمیت و ضرورت موضوع (مساله) تحقیق	۱۱۱
فرم شماره ۵: اهداف تحقیق	۱۱۳
فرم شماره ۶: چارچوب نظری (مبانی علمی) تحقیق انتخاب شده	۱۱۵
فرم شماره ۷: مدل تحلیلی تحقیق	۱۱۷
فرم شماره ۸: فرضیه‌های تحقیق	۱۱۹
فرم شماره ۹: روش‌شناسی (نوع و روش) تحقیق	۱۲۰
فرم شماره ۱۰: معرفی قلمرو مکانی تحقیق	۱۲۱
فرم شماره ۱۱: قلمرو زمانی تحقیق	۱۲۱
فرم شماره ۱۲: طرح نمونه‌گیری (شیوه و فرمول تعیین حجم نمونه)	۱۲۲
فرم شماره ۱۳: ابزار (روش)‌های گردآوری داده‌ها (اطلاعات)	۱۲۳
فرم شماره ۱۴: روش تجزیه و تحلیل داده‌ها	۱۲۴
فرم شماره ۱۵: محدودیت‌ها و منابع تحقیق	۱۲۵
فرم شماره ۱۶: شرح اصطلاح‌های بکار رفته در تحقیق	۱۲۶
فصل ششم: فرم‌های ویژه برای نقد یک پایان‌نامه	۱۲۷
دیباچه	۱۲۷
شیوه نقد پایان‌نامه	۱۲۷
نقد ساختاری - محتوایی صفحه‌های ابتدای پایان‌نامه	۱۲۸
نقد فصل اول پایان‌نامه انتخاب شده برای نقادی	۱۲۹
نقد فصل دوم پایان‌نامه انتخاب شده برای نقادی	۱۳۱
نقد فصل سوم پایان‌نامه انتخاب شده برای نقادی	۱۳۳
نقد فصل چهارم پایان‌نامه انتخاب شده برای نقادی	۱۳۵
نقد فصل پنجم پایان‌نامه انتخاب شده برای نقادی	۱۳۷
نقد منابع و پیوست‌های پایان‌نامه	۱۳۸

بخش (III): روش مورد پژوهی و پایان‌نامه نویسی با استفاده از آن

فصل هفتم: آشنایی با روش تحقیق ترکیبی مورد پژوهی	۱۴۱
مقدمه	۱۴۱
مراحل مورد پژوهی (تجربه‌نگاری و تجربه‌کاوی)	۱۴۳
مراحل تکمیلی مورد پژوهی به عنوان روش تحقیق ترکیبی	۱۴۶

فصل هشتم: ساختار یک پایان نامه با روش تحقیق مورد پژوهی	۱۵۱
مقدمه	۱۵۱
صفحه های ابتدای پایان نامه	۱۵۱
فصل نهم: فرم های تدوین طرح تحقیق برای پایان نامه نویسی با روش مورد پژوهی	۱۵۵
فرم شماره (۱): مساله اصلی (یا ظرفیت بلا استفاده) به عنوان هسته اصلی تجربه رخ داده	۱۵۶
فرم شماره (۲): چگونگی آگاه شدن (تشخیص) از وجود مساله یا بلا استفاده بودن ظرفیت	۱۵۷
فرم شماره (۳): اهمیت و ارزش تجربه حاصل شده ناشی از حل مساله	۱۵۸
فرم شماره (۴): تشریح شرایط زمانی تجربه حاصل شده	۱۵۹
فرم شماره (۵): تشریح ویژگی های مکان وقوع تجربه (سازمان، شرکت...)	۱۶۰
فرم شماره (۶): مدل علمی (رویکرد روش) بکار گرفته شده برای حل مساله یا بهره گیری از ظرفیت	۱۶۱
فرم شماره (۷): ابزارهای بکار رفته در فرآیند تجربه	۱۶۲
فرم شماره (۸): شرح چند واژه و اصطلاح مهم برای فهم بهتر ابعاد تجربه	۱۶۳
پیوست (۱): چک لیست ارزیابی پایان نامه توسط دانشجوی نقاد	۱۶۵
پیوست (۲): چک لیست ارزیابی استاد از فعالیت دانشجو در تکمیل فرم ها	۱۶۹

گفتگویی با دکتر سیدمهدی الوانی در آسیب‌شناسی فرآیند پایان‌نامه‌نویسی در ایران

◀ آیا بین دو اصطلاح «پایان‌نامه» و «رساله» تفاوتی می‌بینید؟

▶ من همان مشکلی را که با اصطلاح «فارغ‌التحصیل» دارم با «پایان‌نامه» نیز دارم، نمی‌دانم چه عمدی بوده که بجای واژه انگلیسی Graduate که دانش‌آموخته و فرهیخته معنی می‌دهد، کج سلیقه‌ی کرده‌اند و آن را فارغ‌التحصیل معادل‌گذاری کرده‌اند. گویی تحصیل بارگرانی بوده که باید از آن فارغ شد. در مورد پایان‌نامه نیز جز از پایان و انتهای کار می‌دهیم تحصیل به پایان رسید و پایان‌نامه نیز دلیل آن. در حالی که رساله پژوهشی رساله تحقیقی معادلهای صحیح‌تری برای (Thesis) و (Dissertation) است که اولی برای کارشناسی ارشد و دومی برای دوره‌های دکتری و تکمیل آنها باید بکار رود.

◀ به نظر شما پایان‌نامه در دوره تحصیلات تکمیلی رشته مدیریت چه اهمیت و جایگاهی دارد؟

▶ از نظر من پایان‌نامه مانند سایر بخش‌های یک دوره آموزشی دارای اهمیت است و نمی‌توان رجحانی برای آن قائل شد. در یک دوره آموزشی تمام بخش‌ها، به جای خود دارای اهمیت می‌باشند و برای تکمیل دوره مورد نیاز هستند. شاید از آنجائی که پایان‌نامه تبلور تمام آموخته‌های دانشجوی به صورت یک متن علمی و تحقیقی است پاره‌ای برای آن اهمیتی بالاتر از اجزاء آموزشی قائل شده‌اند.

◀ آیا موضوع پایان‌نامه‌ها در رشته مدیریت، باید کاربردی باشد؟ (یعنی نمی‌توان تحقیقات بنیادی در پایان‌نامه‌نویسی انجام داد؟)

▶ بنده برای هر نظریه علمی دو مقام، نظر و اجرا قائل هستم؛ در مقام نظر، تئوری‌ها گویای روابطی کلی بین پدیده‌ها می‌باشند که به ما قدرت تشریح، تبیین و پیش‌بینی می‌دهند.

در مقام عملی تئوری‌ها جنبه کاربردی و عملی و اجرایی دارند و بصورت یک عمل خود را بازتاب می‌دهند. در مقام نظر، تئوری‌ها، تشریحی‌اند و روابطی را بازگو می‌کنند که از نظر علمی مقبولند، اما در مقام عمل تئوری‌ها به شرایط و موقعیت‌ها نظر دارند و حالت تجویزی و کاربردی پیدا می‌کنند. در نظریه‌های رفتار

سازمانی، تئوری‌های فرایندی و محتوایی نمونه‌هایی از مقام نظر و عمل تئوری‌ها هستند. از سوی دیگر باید بدانیم هیچ تئوری بدون جایگاه و مسند نظری، قدرت کاربردی ندارند و در نظریه‌های مدیریت هم این موضوع صادق است و تئوری‌های مدیریت، هم نظری و عملی‌اند و آنها را نمی‌توان از هم جدا کرد، همچنانکه دانش و ارزش، و واقعیت و ارزش را نمی‌توان جدا از هم در نظر آورد. در تحقیقات بنیادی مسایل به صورت علمی بررسی می‌شوند و در تحقیقات کاربردی به شیوه عملی نتیجه می‌دهند. هیچ تئوری در مدیریت، بنیادی باقی نمی‌ماند و هیچ تئوری کاربردی بدون پژوهش‌های بنیادی شکل نمی‌گیرد.

◀ آیا با توجه به مکتب اقصایی، نمی‌توان گفت: نظریه‌های مدیریتی باید قابلیت «کاربردی شدن» داشته باشند و به طور علم کاربردی نیستند، به سخن دیگر هر نظریه مانند یک دارو، باید قابلیت تجویز داشته باشد، اما تجویز آن مشروط به تشخیص پزشک است، اگر چنین باشد می‌توان گفت: انتظار «کاربردی بودن» نظریه‌های مدیریتی بدون نیاز به مهارت تشخیص درست که برآمده از دانش و تجربه، بیهوده است؟

▶ در دنباله سؤال قبلی باید اضافه کنم عالم علم مدیریت برای کامیابی در کار و حرفه خود باید آگاهی و دانش داشته باشد. یعنی اولاً از شیوه‌ها آگاه باشد و ثانیاً از شرایط و وضعیت‌ها با خبر باشد. شیوه‌ها همان مقام نظرنده و شرایط سازگارشده مقام نظر در عمل‌اند. شیوه‌ها را در محیط‌های علمی می‌آموزند، اما شناخت شرایط و بسترها زاینده تجربه و بصیرت‌اند.

◀ آیا با این تعریف موافقت می‌کنیم: «پرسش» یک دغدغه ذهنی برای دانستن و رفع یک ابهام است و «پاسخ» می‌طلبد، اما «مساله» مانعی عینی است که «راه حل» می‌طلبد؟

▶ از نظر من «مساله»، «پرسش» می‌آفریند و این پرسش دغدغه ذهن کنجکار محقق می‌شود و او را به جستجوی «پاسخ» و می‌دارد. هیچ پرسشی در خلاء شکل نمی‌گیرد.

◀ به نظر شما آیا بکارگیری روش‌های تحقیق کیفی و ترکیبی (Mixed) در حوزه پژوهش‌های سازمان و مدیریت را باید گسترش داد؟

▶ از نظر من در تحقیق روش اصالت ندارد، بلکه تابع و ابزار پژوهش است و اعتبار آن به سازگاری با موضوع است و در ذات خودش ارزش ندارد. در طبقه‌بندی سیستم‌های بولدینگ، روش‌هایی است که در سطح سوم قرار دارند و برای بررسی موضوعاتی که در سطح هشتم هستند بکار می‌روند. یا روشهای علوم طبیعی که

برای علوم انسانی بکار گرفته می‌شوند. بنابراین مشکل، «کمی»، «کیفی» و «آمیخته» نیست، مشکل عدم سازگاری و تناسب شیوه پژوهش با موضوع پژوهش است. وقتی پرسشنامه را به فردی می‌دهیم (سطح تصمیم) و آمار نتایج را جمع می‌زنند و تعبیر و تصمیم نتیجه را به سطح هشتم می‌دهیم، اشتباهی چشمگیر مرتکب می‌شویم که ناشی از ناسازگاری پیشگفته میان «روش» و «موضوع» است.

◀ آیا «فراگیری نظرسنجی» و تکیه بیش از حد بر تکنیک‌های آماری، مایه نوعی عدم نوآوری در فرآیند پایان‌نامه‌نویسی در ایران نشده است؟

▶ از نظر من چالش تحقیقات دانشگاهی فراگیری نظرسنجی نیست، بلکه نظر کسانی را پرسیدن که اهل نظر نیستند مشکل‌آفرین شده است. امروزه شواهدی در دست است که نظر قضاوتی یک کارشناس مجرب و خبره، دقیق‌تر و مقرون به همت بیشتر نسبت به پیش‌بینی‌های کمی و آماری است. بنابراین نظرسنجی مشکلی ندارد اگر از اهل نظر پرسش شود و پاسخ گرفته شود...

◀ با ابزار پرسشنامه، تنها می‌توان از نگرش افراد درباره چگونگی موضوعی پرسش کرد. در نتیجه قضاوت‌های برآمده از باورها و تلقی‌های افراد ممکن است «غیرواقعی»، «واقعی» یا «ناقص» و «نارسا» باشند. آیا پرسشنامه‌زدگی در رشته مدیریت، مایه آن نیست که ما همواره با تفسیری از «واقعیت‌های سازمانی» روبرو باشیم تا «خود واقعیت»، «اصول» از مفهوم «واقعیت» در حوزه سازمان چه برداشتی می‌توان داشت؟]

▶ من منظور از واقعیت را درک نمی‌کنم، واقعیت یک بازتاب ذهنی است و جدای از ذهنیت معنی ندارد مشکل ما، جداسازی واقعیت از ذهنیت است. باید روشهایی را یاد بگیریم که این دو را با هم بسنجد و پرسشنامه ابزاری برای این کار نیست. زندگی کردن با موضوع و ذهنیت بین‌الذهانی شیوه‌ای است که در این میان راهبرنده به مقصود است اگر چه مشکل است. بسیار می‌بینیم که روشهای خوب به علت مشکل بودن کنار گذاشته می‌شوند و این ساده‌سازی گمراه‌کننده، برای پژوهش‌های امروز دانشگاهی ماست.

◀ آیا تجربه‌هایی که به پایان رسیده‌اند می‌توانند موضوعی برای پایان‌نامه‌نویسی باشند؟

▶ کارهایی در ادامه دیدگاه «ابطال‌پذیری» پوپر معتقد است که هر تئوری در گذر زمان دچار یک نابهنجاری (Anomaly) شده که محقق را به اصلاح و بهبود آن رهنمون می‌شود. بر این اساس هیچ تجربه‌ای پایان‌پذیر نیست و علما بر دوش هم سوار شده و علم اینگونه باانده می‌شود.

◀ آیا باید از پایان نامه‌هایی که در دوره‌های MBA و DBA... نوشته می‌شوند در مقایسه با آنچه در دانشگاهها انجام می‌گیرد انتظار متفاوتی داشت؟

▶ کاربرد را از نظر، علم را از عمل، ارزش را از واقعیت، سیاست را از اجرا، نیت را از عمل، ذهنیت را از عینیت نمی‌توان جدا کرد. این جداسازی رهاورد مکتب تحصلی (اثباتی = پوزیتیویستی) و اندازه‌گیری عینت‌ها در غیاب ذهنیت‌هاست. بنابراین در دوره‌های کاربردی ارشد و دکتری هم باید این دو با هم دیده شوند، اما تاکید ما در این دوره‌ها باید بر روشها و شیوه‌های اجرایی بیشتر باشد زیر فراگیران تجربه اجرایی دارند.

◀ استاد، شما که سالها پایان نامه‌های گوناگونی را راهنمایی کرده و یا به آنها ارایه مشورت کرده‌اید از دانشجویانی که شغل اجرایی دارند، نسبت به دانشجویانی که تجربه کاری ندارند از آنها در پایان نامه‌نویسی چه انتظار خاصی دارید؟

▶ من فکر می‌کنم تجربه اجرایی دانشجوی خیلی هم کمک نمی‌کند، اگر کسی فرصت و علاقه و عشق نداشته باشد. تجربه اجرا چندان تفاوتی در نتیجه ایجاد نمی‌کند، بسیار دانشجویانی داشته‌ایم بدون تجربه اجرا اما چون عشق و علاقه داشته‌اند، توفیق بیشتری داشته‌اند و فراوان مدیرانی بوده‌اند که هیچ علاقه‌ای به علم و دانش نداشته‌اند و فقط برای دستیابی به مدرک به دانشگاه آمده‌اند و پایان‌نامه‌ای را سرهم بندی کرده‌اند، پس با عشق می‌توان کمبود تجربه را جبران کرد و بدون عشق تجربه بی‌حاصل می‌ماند. ضمن آنکه ما به عنوان معلم مدیریت باید بتوانیم دانشجویانی کم تجربه را هم با تجارب مدیریت آشنا کنیم و این خلاء را تا حدودی جبران نمائیم.

◀ استاد، چرا فرآیند پایان نامه‌نویسی در ایران به جایی رسیده است که مراکزی با تبلیغات رسمی برای نوشتن هر پایان نامه قیمتی تعیین کرده‌اند؟ می‌دانید که از نوشتن طرح تحقیق تا چاپ مقاله در مجله‌های ISI هر کدام قیمتی دارند.

▶ علم آموزشی عشق لازم دارد وقتی عاشق علم نباشیم برای عبور از تنگنایهای قوانین و مقررات دیوانسالارانه این چنین آسیب‌هایی دور از انتظار و قابل پیش‌بینی است.

◀ هر نکته‌ای که در پایان صلاح می‌دانید بفرمائید:

▶ آزوی توفیق برای حضر تعالی دارم.

به نام خداوند جان و خرد

مقدمه

دکتر ناصر میرسپاسی

بسیار خرسندم از اینکه صاحب نظری توانا به تنظیم راهنمایی برای تدوین پایان نامه طرح تحقیق مبادرت ورزیده‌اند. این کتاب می‌تواند به کلیه محققین به ویژه دانشجویان دکترا و کارشناسی ارشد رشته‌های مدیریت کمک شایانی نماید.

اهمیت تهیه و تنظیم چنین کتاب راهنمایی دو سویه است، از سویی در آسان‌ساز نقش‌های راهنمایی و مشاوره اساتید محترم است. زیرا به دلیل سلیقه و کمبود وقت استادان، گاه دانشجویان آنچنان با مشکل مواجه می‌شوند که از انجام نگارش پایان نامه بکلی منصرف می‌شوند از سویی دیگر نقش این کتاب نیز کمک به محققین است تا هدایت شوند.

اینجانب علاوه بر اینکه بعنوان استاد راهنمای پایان نامه‌ها، گاه با دانشجویانی مواجه می‌شوم که باید یک دوره کامل روش تحقیق را آموزش ببینند تا بتوانند گام‌های اولیه در تنظیم طرح تحقیق خود را بردارند، به عنوان مدیر گروه نیز اغلب با انصراف اساتید در راهنمایی، مشاوره و حتی داوری بسیاری از پایان نامه‌ها روبرو هستم، البته به عقیده اینجانب ناتوانی‌هایی که در ضمن تحقیق و حتی تنظیم گزارش نهایی پایان نامه‌ها مشهود است از عدم آگاهی و ممارست کافی در مورد چگونگی تهیه طرح تحقیق، انجام تحقیق و تنظیم گزارش نهایی منتج می‌شود.

با توجه به آنچه گذشت توانایی تنظیم طرح اولیه تحقیق از اهمیت به مراتب بیشتری برخوردار است، زیرا اگر طرح تحقیق - که یک نقشه کامل برای حرکت تحقیق است - بصورت درست تنظیم شود مراحل بعدی تحقیق به سهولت قابل انجام خواهد بود و بقول معروف با تنظیم یک طرح تحقیق خوب نیمی از تحقیق انجام گرفته است.

مسئلاً پژوهشگرانی که دست به انجام یک تحقیق علمی می‌زنند و بویژه دانشجویانی که به دنبال انجام

تحقیقی برای پایان‌نامه‌های خود در سطح دکتری هستند باید قبلاً بخوبی روش‌های تحقیق را شناخته باشند و محاسن و معایب هر یک از روش‌های شناخت را در کلاس‌های روش تحقیق بررسی کرده باشند تا بتوانند روش مناسب شناخت برای موضوع مورد مطالعه خود را انتخاب نموده و با این آماده شدن به تهیه و تنظیم طرح تحقیق خود مبادرت ورزند.

بطور مثال اگر محقق با پارادایم‌ها و یا به تعبیری با چارچوب‌های نظری موضوع مورد تحقیق خود، یا روش‌های تحقیق متناسب با چارچوب نظری متعارف تحقیق خود و یا دشواری‌های جمع‌آوری اطلاعات و شیوه جمع‌آوری آنها برای پاسخگویی به پرسش تحقیق خود آشنایی و آگاهی کافی نداشته باشد مسلماً موفق به تهیه و تنظیم یک طرح تحقیق قابل اجرا و محکم نخواهد شد. بعقیده اینجانب عدم موفقیت اغلب دانشجویان در تنظیم یک پایان‌نامه خوب، از عدم تجربه در همین نکته ناشی می‌شود.

لازم به ذکر است که در کتاب‌های روش تحقیق بعضی سلیقه‌های متفاوت توسط نویسندگان کتابهای ارایه شده است که بعضاً تحقیق [توسط دانشجویان] را دچار اشکال می‌نماید، زیرا در علوم اجتماعی برخلاف علوم طبیعی با چارچوب‌های تعریف شده‌ای که صرفاً منای تجربی داشته باشد، روبرو نیستیم با این وجود هر قدر به طراحی روش تحقیق بیشتر توجه شود مسلماً یافته‌های تحقیق معتبرتر و علمی‌تر خواهد شد.

بنظر اینجانب کتاب حاضر - شیوه تهیه پژوهشنامه - در این اختصار می‌تواند کمک شایانی برای کلیه محققین بویژه دانشجویان دکتری رشته‌های مدیریت باشد و آنها را در انجام تحقیق و تنظیم پایان‌نامه‌های خود یاری نماید.

آقای دکتر خاکی قبلاً کتاب‌های جداگانه روش تحقیق با عنوان «روش تحقیق در مدیریت» و «روش تحقیق با رویکرد پایان‌نامه‌نویسی»^۱ تالیف و منتشر نموده‌اند که مسلماً استفاده از آن دو کتاب در کنار این کتاب به توانایی‌های دانشجویان عزیز رشته‌های مدیریت در سطوح دکتری و کارشناسی ارشد می‌افزاید و از دشواری مسیر تحقیق که اغلب دانشجویان با آن مواجه هستند می‌کاهد.

دکتر ناصر میرسپاسی

۱- این کتاب‌ها، توسط انتشارات فوژان منتشر شده‌اند. [در کتاب حاضر، گاه برای سادگی آدرس دهی، گاه از کتاب «روش تحقیق در مدیریت با نام منبع (۱) و از کتاب «روش تحقیق با رویکرد پایان‌نامه‌نویسی منبع (۲) یاد می‌شود.]

پیشنگار

دانشگاه جایی نیست که در آن دانشجویان حوضچه‌هایی فرض شوند که باید در آنها سطل‌های پی‌درپی اطلاعات ریخت، بلکه دانش پژوهان چشمه‌های نهفته‌ای هستند که باید در نظام کارآمد آموزشی، باید کوشید تا بجوشند و آنها نیز همت کنند خلاقانه در بستر زمان جاری شوند. برای این ظهور خلاقانه، باید دانشجویان «روش‌های اندیشیدن» را بیاموزند. از دانشجویان نباید انتظار داشته باشیم که فقط حاصل اندیشه‌های «این» و «آن» متفکر را از برگرفته و برگه‌های امتحانی را با آن سیاه کنند و «باسواد»^۱ شوند...

کنفوسیوس، حکیم خردمند چینی هشدار داده است: «اگر مقلد خوبی باشیم، ممکن است روزی سخن نویی بگوئیم». بی تردید، یکی از راههای مؤثر برای این که مقلد خوبی باشیم، آموختن شیوه اندیشیدن است. یادگیری شیوه اندیشیدن در آموخته‌ها و تأمل عبرت‌آموز در کار و آثار دیگران برای رشد لازم است.^۲ این شیوه، همانا آموختن فن ماهیگیری بر لب دریای دانش است. این گونه تأمل، همان معنایی است که آن را از قول لقمان به ما توصیه کرده‌اند: «از کار بی ادبان، باید ادب آموخت».^۳

سیر تکاملی جویندگان دانش

هر فردی که طالب آگاهی است در فرآیند شکل‌گیری و تکامل شخصیت علمی‌اش، سه دوره (مرحله) را پشت‌سر می‌گذرد:

۱) دوره بهت و حیرانی

در این دوره، فرد به آثار دیگران از روی حیرت، اعجاب و شگفتی می‌نگرد و در برابر آنچه که دیگران انجام

۱- سواد از نظر واژه‌ای به معنای «سیاهی» است. گویا در گذشته، معبود کسانی که قادر بودند بر روی برگه‌های سپید، بنویسند به «باسواد» بودن مشهور می‌شدند.

۲- تلاش برای معنای تفکر، عارف بزرگی چون شیخ محمود شبستری را در قرن پنجم به انجام می‌رساند که بپرسد: چیست آن که گویندش تفکر؟

۳- فراتر از معنای اخلاقی ادب، می‌توان را رعایت شرایط و انجام رفتار لازم در هر کار دانست، در این معنا «ادب» هم معنای واژه فرهنگ است. مانند: فرهنگ آپارتمان نشینی، فرهنگ ترافیک

داده‌اند یا اندیشیده‌اند و بر قلم رانده‌اند یا نگاشته‌اند در خویش احساس کوچکی می‌کند.

۲) دوره نقادی و آزمون‌گری

در این مرحله، رفته رفته پژوهشگر جرأت می‌یابد که آثار و دستاوردهای هنری و علمی دیگران را تجزیه و تحلیل کند، ضعف‌ها و قوت‌های کار آنها را جدای از شخصیتشان ارزیابی کند. او آرام‌آرام می‌تواند قدر و ارزش هر اثری را تشخیص کند و وارد مرحله «تفکر انتقادی» شود و ضعف‌های آن را بشناسد.

۳) دوره خلق و آفرینشگری

در این مرحله، پژوهشگر قادر می‌شود که آثار دیگران را تکامل داده یا سخن جدیدی را مطرح کند و به ذخیره علم و هنر بشری چیزی بیافزاید. لازم به یادآوری است که دوره‌های نقادی و آفرینندگی، جدای از هم نیستند و از نظر زمانی تقدم و تأخر خاصی نسبت به هم ندارند. این دو دوره در واقعیت تلاش‌هایی را که یک پژوهشگر می‌کند به هم آمیخته‌اند.

پایان‌نامه، نماد آفرینندگی علمی دانشجو

خروج از دوره «بهت» و ورود در مرحله «آفرینندگی»، در ایام دانشجویی شکل‌های گوناگونی دارد که مهمترین جلوه آن، «پایان‌نامه نویسی» است.

هر دانشجویی در دوره کارشناسی ارشد و دکترا، برای خاتمه‌ی تحصیل خود، لازم است اثری پژوهشی را تهیه و ارائه نماید.^۱ این اثر در واقع عصاره و چکیده‌ی فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی ام در دوران تحصیل قلمداد می‌شود. پایان‌نامه، نماد تلاش‌های یک دانشجو است که با راهنمایی استادان راهنما و مشاور به ظهور می‌رسد. پایان‌نامه‌نویسی نباید همانند درس‌های دیگر تلقی شود، بلکه باید ارزش آن در خلق اندیشه، پاسخ و راه‌حل‌سازی برای «پرسش‌ها» و «مسئله‌ها» مورد توجه قرار گیرد.

۱- در دوره‌های «آموزش محور»، هم که به ظاهر پایان‌نامه‌نویسی وجود دارد، استادان دانشجویان را مجبور به طی فرآیند پایان‌نامه‌نویسی در چارچوب درس‌هایی به نام سمینار می‌کنند، زیرا روش دیگری جایگزین نشده است.

پایان نامه چیست؟

آرتور کول (Arthur Cole) می‌گوید:

پایان نامه، گزارشی مکتوب از فرآیند یافتن پاسخ برای یک پرسش یا راه حل برای یک مسأله است. فرآیندی که دارای مرحله‌ها و گام‌ها است که یک پژوهشگر آن را آغاز و به پایان رسانیده است. پایان نامه، چنانچه یک گزارش است که باید همه‌ی مرحله‌های پژوهش، از تعریف پرسش (مسأله) تا دستیابی به نتیجه‌های مدون و منسجم که با تجزیه و تحلیل اعداد، مدرک‌ها و سندها، مستدل شده‌است را در برگیرد. پایان نامه، اولین نماد توان پژوهش و استنباط دانشجو، در انتهای ایام تحصیل است. به سخن دیگر، دانشجو از مرحله‌های گردآوری داده (Data Gathering) و داده‌یابی (Data Finding) و آزمون آنها می‌گذرد و یا نظریه‌ای جهان شمول (Universal) را ارایه می‌کند [نظریه پردازی] یا درجه کارآمدی یک نظریه را برای فهم و حل مسأله‌ای در شرایط خاص را تعیین می‌کند. [نظریه آزمایی].

پایان نامه یا رساله؟

پاره‌ای از صاحب نظران، معنای دو واژه‌ی پایان نامه (Theses) و رساله (Dissertation) را همانند می‌دانند. اما بعضی دیگر اولی را برای دوره‌ی کارشناسی ارشد و دومی را برای دوره‌ی دکترا بکار می‌برند.^۱

هدف از پایان نامه نویسی

درباره هدف یک پایان نامه، نظرهای گوناگونی ابراز شده است. پاره‌ای پایان نامه را یک کار پژوهشی دانشگاهی (Scholarly Work) و عده‌ای بیانگر توان پژوهش (Research Competency) دانشجو می‌نامند. بعضی نیز آن را مشارکت در دانش (Contribution to Knowledge) بشری به حساب می‌آورند. شاید در افقی وسیع از پایان نامه نویسی، همه این هدف‌ها مورد نظر باشد هر چند این هدف‌ها برحسب رشته‌ها و اهمیت دانشگاه‌ها و نوع پرسش‌ها و مسأله‌ها با هم فرق کنند.

پایان نامه در رشته مدیریت

با توجه به ماهیت کاربردی علم مدیریت، که بر ایجاد تحول تمرکز دارد. یک پایان نامه در حوزه مدیریت، باید ذهن دانشجو را در مسیر فهم، تبیین و حل مسایل اجتماعی و سازمانی به حرکت درآورد و او را برای ارایه «نظر» کارساز و انجام «عمل» در آینده‌ای بهتر آماده سازد. البته منظور این نیست که در پایان نامه‌ها فقط باید

مسایل کاربردی مدنظر پرداخت و پرسش‌ها و مسایل بنیادی را نباید مورد توجه قرار داد، زیرا که هیچ مساله واقعی، بدون بهره‌گیری از دستاوردهای پژوهش‌های بنیادی، که در آن تولید نظریه می‌شود امکان‌پذیر نیست.

رویکردهای لازم در پایان‌نامه نویسی

برای پایان‌نامه نویسی، دانشجو باید دو رویکردی که گفته خواهد شد را باید به ترتیب بکار گیرد:

۱) رویکرد تکوینی (ایجاد پاسخ و راه‌حل)

بعد از این که «طرح‌نامه پژوهش»^۱ پیشنهادی از سوی دانشجو توسط مسئولان و استادان مربوطه تأیید شد، دانشجو مجاز خواهد بود کار پژوهش خود را به طور رسمی آغاز کند. او باید گام‌های تعریف شده‌ی فرآیند پژوهش را یکی پس از دیگری بردارد و اطلاعات و بخش‌های گوناگون تحقیق را تولید کند. برای مثال: مساله را تعریف کند، منابع را جمع‌آوری کند، داده‌ها را با ابزارها و شیوه‌ها گردآوری کند... در نهایت نتیجه‌گیری کند.

۲) رویکرد تدوینی (تنظیم ساختار و فصل‌ها)

پس از انجام عملیات لازم در مرحله‌های گوناگون پژوهش، [اتمام رویکرد تکوینی] باید آنچه را که پژوهشگر جمع‌آوری یا تولید کرده، در قالب ساختار موردنظر دانشگاه مربوطه خود، تدوین و تنظیم کند. فصل‌های معمول برای تدوین نهایی یک پایان‌نامه که با روش پیمایشی انجام شده است به شرح زیرند و در فصل دوم کتاب حاضر توضیح داده شده‌اند:^۲

فصل اول: کلیات تحقیق^۳

فصل دوم: پیشینه علمی - عملی موضوع

فصل سوم: روش‌شناسی تحقیق

فصل چهارم: داده‌ها و تجزیه و تحلیل آنها

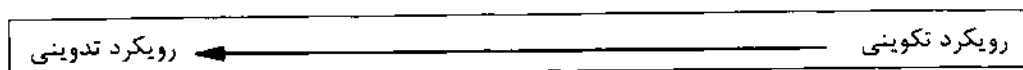
فصل پنجم: یافته‌ها، نتیجه‌ها و پیشنهادها

این دو رویکرد و رابطه میان آنها در نموداری که در پی می‌آید نشان داده شده است:

۱- برای Proposal، معادل‌های گوناگونی مانند: پژوهشنامه، طرح تحقیق و طرح‌نامه... مطرح است.

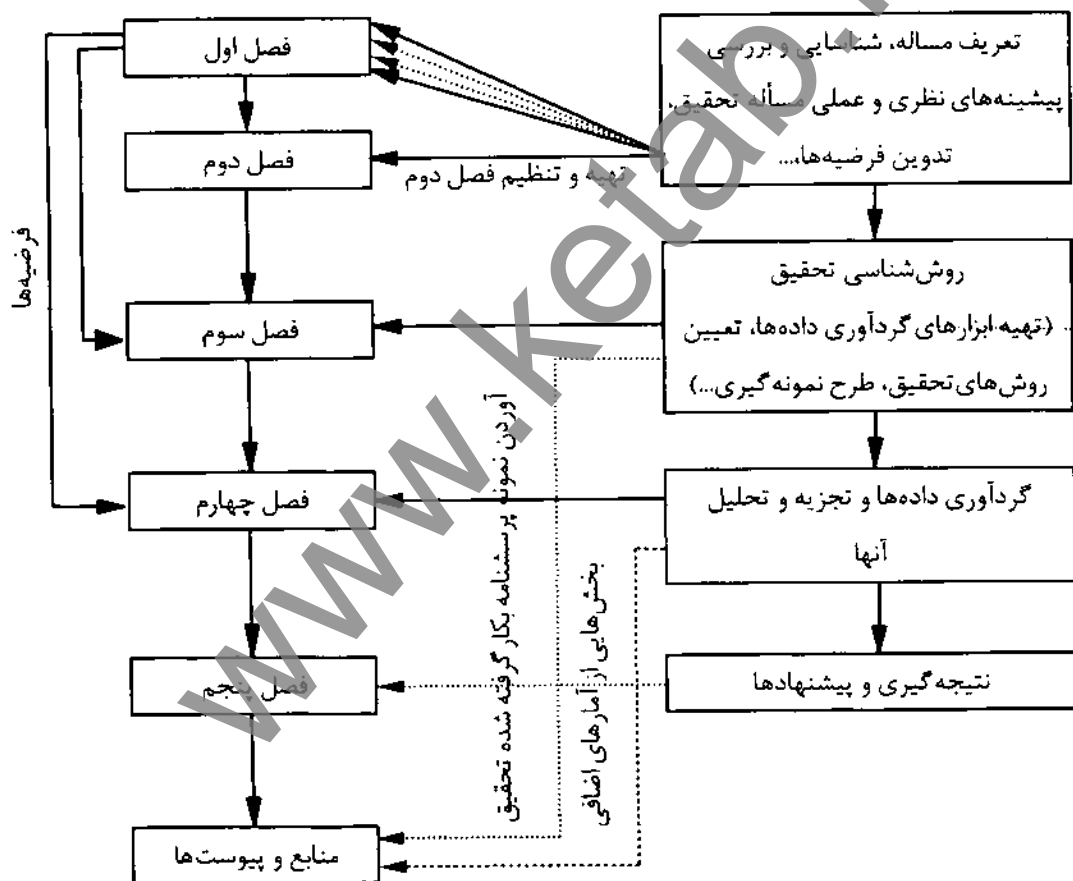
۲- به نظر می‌رسد باید در ساختار و فصل‌بندی پایان‌نامه‌ها متناسب با نوع روش تحقیق بکار رفته بازنگری شود.

۳- این فصل، شکل کامل شده اجزاء و مواردی است که در طرح تحقیق اولیه دانشجو برای شروع پایان‌نامه نویسی آورده می‌شوند.

(مراحل فرآیند تحقیق)

(ساختار یک پایان نامه)

وضعیت پایان نامه نویسی در رشته مدیریت در ایران

بررسی گذرای چگونگی وضعیت تحقیقات مدیریت در ایران نشان می‌دهد دوران کمی‌گرایی که در غرب متعادل شده است، همچنان اثرهای خود را بر شیوه پایان‌نامه‌نویسی در رشته مدیریت در کشور ما تداوم بخشیده است. آنچه امروز در فرآیند پایان‌نامه‌نویسی در دانشکده‌های ایران رخ می‌دهد شکل ناقصی از آن دوران است. علاوه بر انجماد روش‌شناختی که از ابتدای آغاز علم مدیریت در ایران اسیر آن بوده‌ایم، بعد از اتمام جنگ هشت ساله، مدیران دانش آموخته‌ای در رشته‌های فنی به دوره‌های عالی در رشته مدیریت رو آوردند و جریان کمی‌گرای افراطی را در این رشته بازتولید کردند. آنها مدل‌های پیچیده ریاضی را برای سازمان‌هایی طراحی کردند که از ابتدایی‌ترین مسایل رنج می‌بردند. از سوی دیگر پاره‌ای دانشجویان باورهای مقبول جهانی که بارها آزموده شده‌اند مورد تردید قرار دادند و همچنان می‌دهند و هزاران پرسشنامه غیرمعتبر توزیع می‌شود تا بفهمیم که: نقش آموزش چیست یا آیا «آموزش» بر «بهره‌وری» تأثیر دارد؟ یا اینکه نقش فرهنگ سازمانی بر عملکرد چیست؟...

حاصل آن شده است که امروزه در کتابخانه‌های مدیریت صدها پایان‌نامه مشاهده می‌شود که یا به مدلی ریاضی ختم شده‌اند که معلوم نیست در کجا کاربرد یافته‌اند و به کار کجا می‌آیند؟ یا انواع نمودارهای حاصل از محاسبات با نرم‌افزار SPSS ارایه شده‌اند که معمولاً بانی است که در تنور مؤسسات پایان‌نامه‌نویسی پخته شده‌است...

به نظر می‌رسد سنجش اثربخشی پایان‌نامه‌های مدیریتی در عرصه کسب و کار ایران، خود موضوع چالش‌برانگیزی برای به صدا در آوردن زنگ خطر هدر رفتن فرصت ملی در این حوزه باشد.

پیشنهاد کلی برای کارشناسی

به نظر نگارنده بهتر است فرآیند پایان‌نامه‌نویسی به شیوه زیر بازنگری شود:

(۱) در ترم اول، دانشجو فقط موضوع یا مساله‌ای خاص را برگزیند و آن را به طور رسمی تصویب اولیه برساند و استادان او مشخص شوند.

(۲) سپس درباره‌ای پرسش و مساله، پیشینه‌های نظری و عملی را شناسایی و بررسی انتقادی کند (نه فقط

۱- درباره «نقش» و «اهمیت» یک موضوع، در قالبی کلی پژوهش کردن با تحلیل تجربه سازمانی خاص درباره آن موضوع تفاوت دارد. برای نمونه: بررسی اثر آموزش بر بهره‌وری، موضوعی بدیهی است، اما می‌توان درباره این موضوع اینگونه پژوهش کرد که: آیا آموزش‌هایی که با روش (الف) در سازمان (M) انجام شده است اثربخشی لازم را داشته است یا نه؟

در کنار هم آوردن)

۳) سعی کند که پژوهش‌ها و مطالعاتی که برای درس‌های مختلف انجام می‌دهد، در چارچوب و حدود مساله انتخاب شده‌اش باشد. (این کار از پراکندگی و واگرایی فعالیت‌های دانشجو در طول تحصیل می‌کاهد و باعث ژرفی و غنای نهایی پایان‌نامه‌اش می‌شود.

۴) در ترمی که می‌تواند واحد پایان‌نامه را انتخاب کند پژوهشنامه (طرح تحقیق) ارایه کند. این طرح تحقیق به دلیل بررسی‌های انجام شده ویژگی‌های زیر را خواهد داشت:

الف) بازنگری‌های لازم انجام شده در مساله

ب) گردآوری منابع لازم درباره مساله با توجه زمانی که در اختیار بوده است.

ج) دارا بودن ارایه چند تجربه کلاسی برامون موضوع و مساله

د) ارایه فرضیه‌هایی که ناشی از آگاهی است (درباره اکثر پایان‌نامه این تأمل مطرح است که چگونه دانشجو بدون مرور بر ادبیات نظری و تجربه‌های عملی، در هنگام نگارش طرح تحقیق، ارایه فرضیه می‌کند)

ه) هماهنگی با استادان و مشاوران در طول ترم‌های تحصیلی

[آنچه گفته شد می‌تواند یادگیری در فرآیند پایان‌نامه نویسی را «مساله محور»، «فعالیت محور»، پروژه محور» و «پژوهش محور» کند]

اهداف کتاب حاضر

کتاب حاضر، به سبک کتاب‌های معمول روش تحقیق در رشته مدیریت نیست. لذا این کتاب، دانشجویان را از خواندن کتابهای روش تحقیق بی‌نیاز نمی‌کند. کتاب حاضر یک چارچوب برای پایان‌نامه نویسی بوده که با دو هدف اساسی تهیه شده است:

۱) هدایت نظری و عملی دانشجویان برای نوشتن یک پژوهشنامه [طرح تحقیق] (proposal) در کلاس

درس روش تحقیق

[معمولاً برای دانشجویان، به ویژه کارشناسی ارشد، تبدیل کردن یک ایده به یک طرح پژوهشی کار دشواری است و تجربه نگارنده نشان داده است وجود یک قالب و چارچوب (Template) که به صورت فرم درآمده باشد بسیار کارساز است]

۲) یادگیری از طریق نگاه نقادانه به پایان‌نامه‌های دیگران که دفاع شده است. در این رویکرد نقادانه برای

دانشجوی نقاد، آموزه‌هایی حاصل از تأمل می‌شود. او فرا می‌گیرد که حسن‌ها، امتیازها و ویژگی‌های خوب پایان‌نامه‌های مورد بررسی را، در پایان‌نامه خود بکارگیرد و از آنچه که نامطلوب می‌یابد پرهیز کند. [این نوع رویکرد، بیشتر برای دانشجویان دوره دکتراکاربرد دارد].

سخن آخر

ویرایش اول کتاب حاضر در سال ۱۳۸۱ در انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی دوبار به چاپ رسید و بار آخر در سال ۱۳۸۴ توسط انتشارات بازتاب منتشر شد. این کتاب پس از آن زمان از دایره توجه من خارج شد و پیگیر تجدید چاپ آن نشدم تا آن که همکارانی نایاب بودن و ضرورت بازنشر آن را با اصلاحات و اضافاتی یادآوری کردند که در این میان باید به سرکار خانم دکتر شهیدی، سیاسی ویژه را ابراز دارم. این خواسته را با مدیر محترم انتشارات فوژان در میان گذاشتم که با استقبال ایشان روبرو شد و به سرعت به همت همکار محترم آن انتشارات، سرکار خانم فتحی صفحه‌آرایی و جزو فجنی آن انجام گرفت که باید به او دست مریزاد گفت. لازم است که از رهنمودهای استادان بزرگوار، آقایان دکتر رضائیان، دکتر الوانی، دکتر میرسپاسی، دکتر فرهنگی، دکتر معمارزاده، دکتر امیری، دکتر منافی و دکتر محبوب در تهیه این کتاب سپاسگزاری نمایم.

امید است این کتاب، پژوهندگان عرصه علم مدیریت را یاری کند و سهمی در تعالی فرهنگ گفتاری، کرداری و نوشتاری ما داشته باشد. شاید ما ایرانیان نیز بپذیریم که در «عصر اطلاعات»، نباید «ذهنیت‌های فردی» را جایگزین اطلاعات برآمده از «پژوهش‌های عملی» کنیم.^۱ مایه خوشحالی است، خوانندگان نظر خود را در www.khaki.ir با نگارنده در میان گذارند.

خاکی

۱- چه زیبا گفته است بیهقی در روش خود برای نگارش تاریخ: «می‌خواهم که در این تاریخ به تمامی برهم و بگرد زوایا و لطایف برگردم تا هیچ چیز از احوال پوشیده نماند» و برای این کار او از «معاینه»، «برابر خویش»، «سماع راست از مردی نکه»، «شنیدن از راستگو» بهره می‌گیرد.